

Redingotlu ve setreli
Osmanlı erkekleri

Kartpostallarda

ERKEK KİYAFETLERİ

"Sokak ve Zümre Kıyafetleri"

Uğur GÖKTAŞ
Araştırmacı

Kıyafet, toplumların yaşantısında eski çağlardan itibaren binlerce yıllık geçmişle önemli bir yer işgal eder. Osmanlı İmparatorluğu'nda toplumsal yaşantıda erkeğin etkin olması, onun ön plana çıkmasına neden olmuştur. Bu makalemizde bahsedeceğimiz gibi erkeklerin sokak kıyafetleri bilhassa XVIII. ve XIX. yüzyıllarda çeşitlilik göstermektedir.

GÖMLEK

Elbisenin içine giyilen gömlekler, ince ve yumuşak bezden, genellikle pastel renklerle yukardan aşağıya uzanan şeritler halinde çizgili olarak dokunurdu. Bilhassa "Helâlî" veya "Hilâlî" cinsi, kibar kimselere mahsus olan cinsidir. XIX. yüzyılın sonları ve XX. yüzyılın başlarından itibaren gömlek üzerine kravat bağlamak yine kalem efendilerinin ve kibar beylerin vazgeçilmez tutkuları arasındadır. Kolalı gömlekler bilhassa redingotla giyildiği zaman birbirini tamamlar; gömlekler beş santim yüksekliğinde dik, uçları kelebek yakalı olurdu. Gömlek, umumî olarak "Pirahen" ismiyle de bilinir. Özellikle Divan şairi Nedim'in şiirlerinde sevgilinin ve aşığının tarifinde kullanılan önemli kıyafet

özelliklerindedir.

"İşittim dürri sedef pirahenin çâk eyleyüp
çıkmiş

Meğer ol dilber-i sîmin beden deryaya
girmiştir."

Gömleğin üzerine bugünkü manada ceket dediğimiz istanbulin, redingot ve setre giyilmekteydi.

İSTANBULİN

Abdülaziz döneminde ceket yerine giyilen bir giysidir. Daha ziyade memurların kullandığı bir giyecektir. Göğüs kısmı, tamamen kapalıdır. Dolayısıyla kolalı gömlek giymeye ve kravat takmaya lüzum olmaz. İki parmak yüksekliğinde düz ve dik bir yakası bulunur. Bu yakanın dışardan çok azı görülür. Uzunluğu ise dize kadardır.

REDİNGOT

İkinci Abdülhamid döneminde istanbulin yerine giyilmiştir. Özellikle siyah renkten yapılanları yüksek dereceli memurların giydiği protokol elbisesi olma hususiyetini korumuştur. Etekleri diz kapağının altına kadar gelirdi. Redingotla, göğsü ve yakası kolalı gömlek giymek âdetti.

Derviş kıyafetlerine
örnek: Tennureli
Mevleviler

Yüzyıllar boyunca bu tarz kıyafetlere alışmamış olan halk, yeni kıyafetlere ve giyenleri yadırgayarak onlara "şık" ünvanını verdi. Şık tipi edebiyatımızda da büyük rağbet görmüş ve bir çok romancımız tarafından işlenmiştir. Özellikle Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Şık isimli romanındaki Şatıroğlu Şöhret Bey ve Şıpsavdi romanındaki Meftun Bey bu yaşayış ve giyiniş sisteminin canlı örnekleridir. Ayrıca Ahmet Mithat Efendi'nin Felatun Bey'le Rakım Efendi romanındaki Felatun Bey de bu sınıfa dahildir.

Hüseyin Rahmi Gürpınar, Şık romanındaki Şatıroğlu Şöhret Bey'in kıyafet özelliklerini şu şekilde belirtiyor:

"Şık denilince elinde gantı, cebinde kartı olan, fakat üstünde parası bulunmayan, şımarık, hemen bastonuyla, kostümüyle, gözlüğüyle gözlerde canlanır.

... Örneğin bu yıl dar elbise giymek moda değil mi? Bizim Şatıroğlu kostümü o kadar darlaştırır ki öteki şıklarınki gerçekten onun kostümünün yanında bol kalır. Yakalıkların enileştiğini görünce ertesi gün kulakların uçlarına degecek kadar enli bir yakalık diktirip takar."

Görüldüğü gibi imparatorluk içinde şıklar, alafranga kıyafeti aşırı şekillere sokan kimselerdir.

İstanbul'daki kibar ve varlıklı kimseler, modaya uygun tarzdaki elbiselerini o dönemin çok ünlü terzi "Mir"e diktirirler, bunların dışında kalan orta sınıf ise Beyoğlu'ndaki hazır elbise satan İstayn, Victor, Tring, Karlman, Mayer gibi mağazalardan satın alırlardı.

Makalemizde buraya kadar İstanbul'un memur ve kibar kesimine mahsus erkeklerinin kıyafet özelliklerini anlattık. İmparatorluk içinde giyilen erkek kıyafetlerinin bu kadar az olması imkânsızdır. Kıyafet, imparatorluk içinde mesleğe, sosyal statüye göre de değişen

Soylu bir bey kıyafeti

Gömleğin üzerine ipek kravat takılması onun da altın bir iğne ile tutturulması ya da süslenmesi ihmal edilmezdi. Siyahın dışında gri renk de tercih edilmiştir.

SETRE

Setre de istanbulin ve redingot gibi ceket olarak kullanılan bir kostümdür. Çuhadan yapılıp, "Setri" ismiyle de bilinir.

İstanbulin, redingot ve setrenin altına giyilen pantolon bu devirde oldukça rağbettedir. İkinci Mahmud'un kıyafet alanındaki düzenlemelerinden sonra ortaya çıkmıştır. Üst tarafı dar olup, aşağı kısmı geniştir. Alafranga kıyafette özellikle "kâtip" ve "şık" tâbir edilen kimseler tarafından tercih edilmiştir.

On dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısından itibaren Avrupa'dan gelen bir moda olarak pantolonun üzerine giyilen bir nev'i pelerin olan makfarlanlar da kullanılmıştır. Bizim edebiyatımızda bu kıyafeti tercih eden kimselerin başında ünlü şairimiz Abdülhak Hamit gelmektedir.

Kıyafeti tamamlayan en mühim unsurlardan biri ayakkabılardır. İskarpın adıyla bilinir. Bir aralık halkın giydiği yemeniyi andırdığından kibar kesim arasında yadırgandı. Setre pantolonla beraber potin giymeye, bunun üzerine de galoşlar geçirilmeye başlanmıştır.

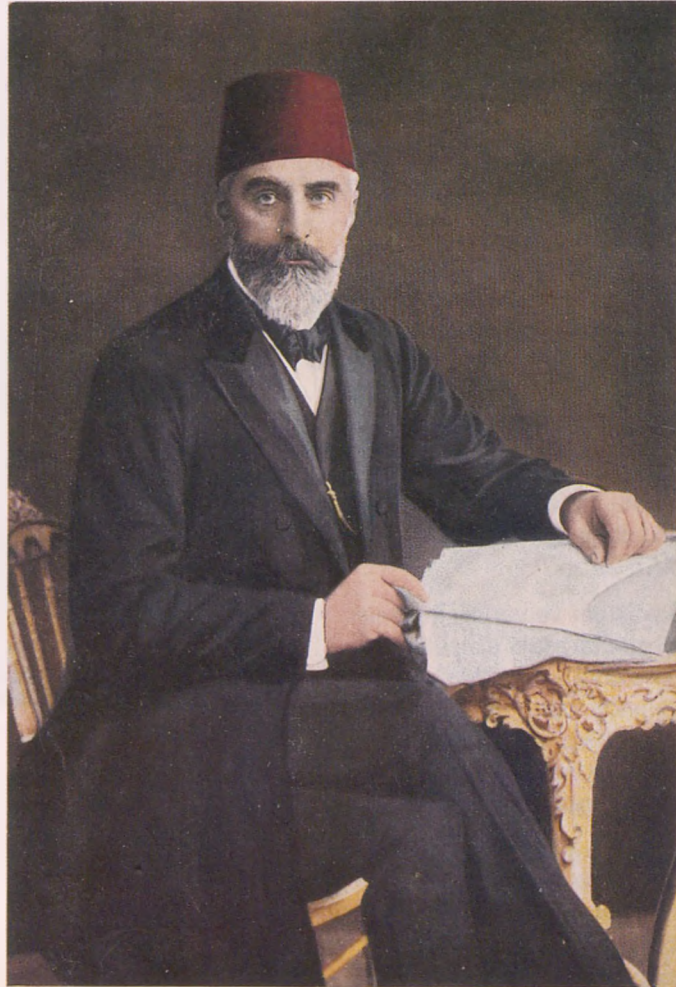
Erkek kıyafetlerinde aksesuar olarak baston çok önemli bir yere sahiptir. İkinci Mahmud döneminde ortaya çıkmasına rağmen, aksesuar olarak kullanımı İkinci Abdülhamid dönemindeydi. Özellikle kibarları ve memurları sıradan insanlardan ayıran önemli bir farklılıktır. Alt tarafı ince olup, yukarıya doğru kalınlaşır, sap kısmı sanatkârane olanlara çok rastlanırdı. Sap kısmında arslan başı desenleri olanlar makbuldü. Fildişi, abonoz, altın, gümüş gibi kıymetli maddelerle süslü olanları da bulunmaktaydı. Zarif ve güzel bastonlar bu dönemde Viyana, Paris ve Londra gibi şehirlerden getirilmekteydi.

Erkek kıyafetleri, bilhassa XIX. yüzyılın sonunda modanın etkisiyle eskisine nazaran büyük değişiklikler geçirmiş, Avrupa'daki kullanımına ve buradaki moda uygun hale gelmiştir. Tabii ki bu tarz kıyafetleri toplumun ekonomik yönden kuvvetli ve medeniyet görüşü olarak da Batıyı özellikle şekil bakımından taklit eden kesim tercih etmekteydi.

Salut de Constantinople. Zeibeks.

Kendilerine mahsus mahalli kıyafetleriyle görülen Zeybekler.

Ahmed Rıza Bey.

Bilhassa sakalının güzelliği ile döneminde romanlara konu olan İttihat ve Terakkicilerin ünlü kalemlerinden Ahmet Rıza Bey.

